

"Kennis is een welkome en waardevolle aanvulling"

Net buiten Zwolle, in de Vreugderijkerwaard, ligt biologische melkschapenboerderij 'De Vreugdehoeve' van de familie van Assen. Met 500 melkschapen, een goed bezocht restaurant en uitzicht op een beschermd natuurgebied een prachtige plek. Klinkt idyllisch, toch kreeg het bedrijf te maken met onverwachte uitval door kopervergiftiging. Samen met GD-dierenarts Piet Vellema maakten ze een plan van aanpak.

Begin 2021 merkten Herman en zijn zoon Henri dat de productie terug begon te lopen. Ook was er sprake van verhoogde uitval onder de schapen. Ze stuurden een schaap in voor pathologisch onderzoek met vermageren en diarree als voornaamste klacht. Op basis van de uitslag van dit onderzoek konden ze eigenlijk niet verder. "We merkten dat de klachten niet minder werden. In juli hebben we daarom nog een dier ingestuurd. Dit dier had last van zenuwverschijnselen en viel plots dood neer." Na telefonisch contact met de Veekijker werd een afspraak gemaakt voor een bedrijfsbezoek om wat dieper in de problemen van dit koppel te duiken.

"Het viel op dat het koppel niet graag graasde en dat vooral langs de slootkant deed", vertelt Piet over een opvallende bevinding tijdens het eerste bedrijfsbezoek. "We spraken af van een aantal slachtschapen leverweefsel te verzamelen om dat uitgebreid te laten onderzoeken op mineralen en spoorelementen. Ook heb ik Henri en Herman gevraagd om zoveel mogelijk informatie te verzamelen over het rantsoen dat ze de afgelopen jaren hadden gevoerd." En zo zijn ze alles door gaan spitten, hebben ze de mineralengehaltes opgevraagd, naast elkaar gelegd en uitgeplozen. "Al gauw bleek dat de leverkopergehaltes veel te hoog waren", vertelt Henri. "Daarnaast bleek het ►

kopergehalte van het eigen kuilvoer 11,1 mg koper per kg drogestof (ppm) te zijn bij een molybdeengehalte van 1,2 ppm. Bovendien bleek aan de krachtvoerders die werden gevoerd 10 tot 15 ppm koper te zijn toegevoegd; met de kopergehalten in de grondstoffen betekent dit totale kopergehalten in deze producten van in totaal 15 tot 25 ppm koper; dit is te hoog. Dat was best even schrikken, want je hoopt toch dat je goed bezig bent.”

Hoge kopergehaltenes lever en advies

Bij leverkopergehalten van meer dan 500 ppm ontstaat levercel-schade en bij gehalten van meer dan 800 ppm kan stress leiden tot het vrijkomen van koper uit de lever, met sterfte als gevolg. “Op dit bedrijf was het leverkopergehalte van het eerste gepoolde levermonster van vier schapen bijna 1300 ppm. De hoofdoorzaak van het probleem konden we dus zoeken in de kopervoorziening”, gaat Piet verder. “Het is niet eenvoudig om schapen met een leverkoperstapeling te ontkoperen, maar er zijn wel degelijk dingen die de familie van Assen kon doen.”

Op basis van de langzaam groeiende informatie over het voeren en bijvoeren, gaf Piet de familie advies. “Het is in zulke gevallen raadzaam om alle toegevoegde koper in eerste instantie uit het rantsoen te halen. Dit kan vervolgens ook weer leiden tot koper-

deficiëntie, vooral onder lammeren. Het is daarom belangrijk om gedurende een aantal jaren de situatie te blijven monitoren door bijvoorbeeld elk halfjaar de levers van enkele volwassen slachtschapen te laten onderzoeken op mineralen en sporelementen en van minimaal vijf lammeren van een halfjaar oud het bloed te laten onderzoeken op koper. Daarnaast moet natuurlijk zoveel mogelijk informatie worden verzameld over het gevoerde rantsoen.” Maar het graasgedrag was ook iets waar Henri zich zorgen om maakte. “Piet vertelde ons dat dit kan liggen aan het kobaltgehalte in het rantsoen. Daarom keken we ook naar de vitamine B12-gehalten bij de schapen, zodat ze hopelijk weer makkelijker gingen weiden en grazen.”

Constant monitoren

Sinds het bedrijfsbezoek van vorig jaar heeft Henri de schapen goed in de gaten gehouden en de adviezen van Piet opgevolgd. In juni 2022 ging Piet nogmaals langs om de stand van zaken te bespreken en te kijken of er nog vragen waren. De schapen liepen inmiddels met plezier buiten. “De productie loopt helaas nog achter, maar ze willen weer naar buiten en ze grazen weer volop, dus dat stemt positief”, vertelt Henri. Ook Piet vindt het een positieve verandering. “Het grote probleem van koperstapeling is dat het lang duurt voor de problemen zijn opgelost. Als houder moet je een lange adem hebben, veel controleren, meten en bijsturen voordat het leverkopergehalte weer in het normale gebied zit.”

En dat is wat de familie van Assen doet. “We houden het koppel goed in de gaten. Controleren het voer op mineralen, doen leveronderzoek van volwassen schapen en bloedonderzoek bij de lammeren. Met de huidige krachtvoerprizen, zeker voor biologische bedrijven, besteden we nog meer aandacht aan voer van eigen bedrijf. Grasklaver is de basis met eigen veldbonen als

“Als houder moet je veel controleren, meten en bijsturen voor je er qua koper weer bovenop bent”

Advies

Het belangrijkste algemene advies voor schapenhouders is: weet wat je voert. Laat af en toe een grond- en ruwvoeranalyse uitvoeren en vraag bij jouw krachtvoerleverancier het totale mineralengehalte in het geleverde krachtvoer op. De gehalten op het label vermelden de toegevoegde hoeveelheden mineralen en die verschillen soms behoorlijk van de totale gehalten. Het zelf laten samenstellen van krachtvoer gaat makkelijk verkeerd, zeker bij relatief kleine partijen, en raden we daarom niet aan. Laat je het krachtvoer toch zelf samentellen? Laat dan de mineralgehalten bepalen om te controleren of de geleverde gehalten overeenkomen met de gewenste gehalten. Zo weet je beter wat je daadwerkelijk voert. Twijfel je? Aanvullend bloed- en leveronderzoek geeft een nog completer beeld. Dat is nodig. De afgelopen jaren heeft bijna een derde van de melkschapenbedrijven te maken gehad met kopervergiftiging; ook op melkgeitenbedrijven komen we dit probleem tegenwoordig tegen. Niet alleen het krachtvoer maar ook melkpoeder en mineralenmengsels kunnen een oorzaak van dit probleem zijn. Bij vragen kunnen we bedrijven altijd helpen om dergelijke problemen op te lossen.

eiwitbron. We kopen nog grasklaverbalen bij van een akkerbouwer die we kennen. Ook hier willen we van weten wat er precies in zit." Verstandig, vindt Piet. Hij heeft het kuilgras in zijn handen. "Het ruikt en voelt goed aan. Toch is het altijd slim om het voer te laten onderzoeken. Een ogenschijnlijk kleine disbalans in mineralen kan al een groot verschil in de gezondheid van de schapen betekenen."

Weiden: positief, maar ook parasiet

Henri laat Piet de schapen in de weide zien. "Een mooi gezicht, hè", zegt hij. "Zeker na vorig jaar; het is echt lastig als ze niet naar buiten willen. Nu grazen ze weer zoals we dat graag zien."

Ook Piet vindt het mooi. Toch loert het volgende gevaar alweer een beetje. "We gaan de zomer in en dus breekt de periode aan van de rode lebmaagworm *Haemonchus contortus*. De schapen gaan steeds meer naar buiten en het is zaak om goed te letten op de parasietendruk. Ook volwassen lacterende melkschapen zijn erg gevoelig voor deze wormsoort." Henri knikt. "We hebben een weideschema gemaakt en laten de verschillende percelen in een vooraf bepaalde volgorde begrazen. Binnenkort gaan we zelf mestonderzoek doen om de besmettingsdruk nog beter te kunnen volgen."

Henri moet lachen. "Dit maakt de momenten met Piet zo waardevol voor ons. Hij heeft zijn kennis altijd paraat en voorziet ons van ontzettend veel kennis." Een bedrijfsbezoek gaat volgens de familie dan ook om veel meer dan het oorspronkelijke probleem. "Of het nu gaat over koper, de weideschema's of parasietendruk; hij duikt overal met evenveel passie in", gaat Henri verder. "Die input is ontzettend welkom. Ook als welkom en waardevolle aanvulling op je eigen dierenarts. Die weet ook veel, maar heeft niet die jarenlange kennis in de schapenwereld." ■

"Bedrijfsbezoeken gaan om meer dan het oorspronkelijke probleem"